



**VALSTYBINĖS SAUGOMŲ TERITORIJŲ TARNYBOS  
PRIE APLINKOS MINISTERIJOS  
DIREKTORIUS**

**ĮSAKYMAS  
DĖL GAMTOS PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYMO METODINIŲ REKOMENDACIJŲ  
PATVIRTINIMO**

2020 m. sausio 21 d. Nr. V-5  
Vilnius

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo 27 straipsnio 5 dalies 10 dalimi ir Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. liepos 23 d. įsakymu Nr. 377 „Dėl Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos nuostatų patvirtinimo“ 10.1.8 ir 19.3 punktais, t v i r t i n u Gamtos paveldo objektų tvarkymo metodines rekomendacijas (pridedama).

Direktorius

Albertas Stanislovaitis

Parengė

Vytautas Rukas  
Ligita Braškytė

PATVIRTINTA

Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos prie  
Aplinkos ministerijos direktoriaus  
2020 m. sausio 21 d. įsakymu Nr. V-5

## **GAMOS PAVELDO OBJEKTŲ TVARKYMO METODINĖS REKOMENDACIJOS**

### **I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS**

1. Gamtos paveldo objektų tvarkymo metodinės rekomendacijos (toliau – Rekomendacijos) skirtos gamtos paveldo objektų tvarkymą organizuojantiems, tvarkymo projektus rengiantiems ir įgyvendinantiems fiziniams ir juridiniams asmenims.

2. Rekomendacijų tikslas – nustatyti bendrus savivaldybių ar valstybės saugomų gamtos paveldo objektų, įskaitant gamtos paminklus (toliau – Objektai) tvarkymo ir apsaugos principus siekiant įgyvendinti Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų ir Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės sąlygų įstatymų nuostatas.

3. Rekomendacijose naudojamos sąvokos atitinka Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme vartojamas sąvokas arba visuotinai mokslinėje literatūroje naudojamas sąvokas.

4. Gamtos paveldo objektų tvarkymas – veiksmai, kuriais siekiama išsaugoti Objektų natūralumą ir jų vertę, pagerinti esamą Objektų ir jų aplinkos būklę, išryškinti jų vertę racionaliai naudoti ir (ar) atkurti pažeistus Objektus ar jų dalis ir pritaikyti juos lankymui. Objektų ir jų aplinkos tvarkymas reikalingas, kai:

4.1. Objektui gresia sunykimas dėl gamtinių veiksnių arba sunaikinimas dėl antropogeninių veiksnių, taip pat kai Objektas palaipsniui žalojamas ir praranda vertę dėl gamtinių ir (ar) antropogeninių veiksnių, ir tik tais atvejais, kai tvarkymo priemonės gali būti efektyvios;

4.2. tvarkymo priemonės gali padėti atskleisti Objekto vertę ir unikalumą;

4.3. Objektą tikslinga pritaikyti lankymui.

5. Objekto aplinkoje esančios inžinerinės (su Objektu nesusijusios) infrastruktūros ir komunikacijų tvarkymas, avarinių situacijų prevencija ir likvidavimas, taip pat visi veiksmai tiesiogiai nesusiję su Objektų eksponavimu ar tvarkymu, nėra laikomi gamtos paveldo objektų tvarkymu, tačiau atliekant šiuos darbus privaloma atsižvelgti į Objekto išsaugojimo interesus.

6. Šiose rekomendacijose numatyti tvarkymo principai taikomi šiems Objektams:

6.1. geologiniams – rieduliams, uoloms (konglomeratams), smegduobėms, oloms, atodangoms;

6.2. geomorfologiniams – kalvoms, gūbriams, atragiams, dauboms, griovoms, skardžiams ir kitoms reljefo formoms;

6.3. hidrogeologiniams – šaltiniams ir versmėms;

6.4. botaniniams – medžiams, krūmams, jų grupėms, dendrologiniams rinkiniams, dendrologinę vertę turintiems parkams ir skverams.

7. Šiose rekomendacijose numatyti tvarkymo principai netaikomi Objektams, kurie tvarkomi pagal atskirus gamtotvarkos planus (botaniniai, zoologiniai) arba specialios tvarkymo priemonės nereikalingos:

7.1. botaniniams – saugomų augalų ir grybų rūšių augavietėms (buveinėms), unikalioms ir nykstančioms augalų bendrijoms;

7.2. zoologiniams – saugomų gyvūnų rūšių radavietėms (veisimosi ir maitinimosi vietoms), gyvūnų kolonijoms, unikaliems paukščių lizdams, kitoms gyvūnų veiklos retenybėms;

7.3. hidrografiniams – rėvoms, saloms, ežerams ir kitiems hidrografinio tinklo elementams.

8. Vadovaujantis Gamtos paveldo objektų nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. balandžio 14 d. įsakymu Nr. D1-214 „Dėl gamtos paveldo objektų nuostatų patvirtinimo“ 14 punktu Objektai, jų teritorijos bei buferinės apsaugos zonos tvarkomos, naudojamos ir atkuriamos pagal gamtos paveldo objektų gamtotvarkos projektus ir kitus apsaugos ir tvarkymo priemones numatančius dokumentus. Šiuos dokumentus sudaro:

8.1. situacijos analizė (parengta remiantis šiomis rekomendacijomis);

8.2. tvarkymo darbų techninis projektas arba, jei atsižvelgiant į planuojamos įrengti infrastruktūros apimtį, teisės aktai techninio projekto rengimo nenumato, planuojamų darbų aprašas.

9. Nuolatinės priežiūros darbams situacijos analizė ir darbų aprašas nerengiami.

10. Šioje metodikoje numatytos tvarkymo priemonės gali būti taikomos ne tik valstybės ar savivaldybių saugomiems gamtos paveldo objektams, bet ir specialaus teisinio apsaugos statuso neturintiems vertingiems gamtinio kraštovaizdžio elementams.

## **II SKYRIUS. BENDRIEJI OBJEKTŲ TVARKYMO PRINCIPAI**

11. Tvarkant visas Objektų rūšis turi būti:

11.1. atliekama situacijos analizė:

11.1.1. Objekto ir jo aplinkos būklės nustatymas;

11.1.2. informacijos, apie Objekto vertės požymius, surinkimas;

11.1.3. ankstesnių Objekto tvarkymo darbų, projektų (jei tvarkyta) analizė. Įvertinamos anksčiau taikytos tvarkymo priemonės, jų poveikis objektui ir jo aplinkai;

11.1.4. mokslinių tyrimų (esant poreikiui ir galimybei) atlikimas;

11.1.4. esamų ir galimų grėsmių Objektui ir jo aplinkai nustatymas;

11.1.5. žemės nuosavybės, su Objekto tvarkymu susijusių sprendinių saugomų teritorijų ir kituose planavimo dokumentuose analizė;

11.1.6. Objekto lankomumo potencialo įvertinimas: išsiaiškinama, ar Objektas yra lankomas, jei taip, kaip intensyviai (ar Objektas lankomas visais metų laikais, ar atvyksta pavieniai lankytojai, grupės, vyksta renginiai, kt.), kokiomis priemonėmis pasiekiamas Objektas (pėsčiomis, dviračiais, automobiliais, vandeniui), nustatomas poreikis ir galimybė pritaikyti Objektą lankymui ir su tuo susijusios grėsmės;

11.1.7. Objekto vertės požymių atskleidimo būdų bei jų apsaugos priemonių nustatymas.

11.2. Objektus tvarkant taikomi bendrieji tvarkymo principai:

11.2.1. Objekto natūralumo išsaugojimas arba atkūrimas;

11.2.2. neigiamų pasekmių prevencija. Objektai, kurių būklė gali pablogėti įgyvendinant tvarkymo darbus arba po jų (dėl padidėjusio lankomumo) ir lankymui nepatrauklūs Objektai yra netvarkomi, apsiribojama šių Objektų ženklinimu;

11.2.3. atsižvelgimas į visus situacijos analizės metu nustatytus vertės požymius bei tradicinį naudojimą. Objektai turintys ne tik gamtinę, bet ir mokslinę, etnografinę, religinę, kultūrinę vertę, tvarkomi atsižvelgiant į visus vertės požymius bei istoriškai susiklosčiusį tradicinį jų naudojimą;

11.2.4. tiesioginės intervencijos į Objektą atsisakymas ar minimizavimas. Objektams tvarkyti parenkamos priemonės ir metodai be intervencijos į patį Objektą ar jį taikoma minimaliai, negalima Objekto žaloti (kalti į kamieną, pažeisti riedulio, atodangos paviršiaus, kt.), sudaryti sąlygas Objekto būklės blogėjimui ateityje (pažeisti medžio šaknyną, kt.). Objektams, pasižymintiems kraštovaizdžio verte, parenkamos tvarkymo priemonės ir metodai mažiausiai keičiantys Objekto vizualinę išraišką ir jo aplinką;

11.2.5. maksimalus infrastruktūros poveikio mažinimas:

11.2.5.1. tiesiogiai su Objekto pažinimu susijusi infrastruktūra (pažintiniai takai, stendai) įrengiami už Objekto teritorijos ribų, nesant tam galimybių (dėl gretimybių ar Objekto teritorijos dydžio ir specifikos) – Objekto teritorijoje, bet visais atvejais kuo toliau nuo Objekto;

11.2.5.2. tiesiogiai su Objekto pažinimu nesusijusi infrastruktūra (automobilių stovėjimo aikštelės, atokvėpio vietos, pavėsinės ir t. t.) įrengiama už Objekto teritorijos ir jo buferinės apsaugos zonos ribų;

11.2.5.3. lankymui skirta infrastruktūra parenkama ir įrengiama siekiant maksimaliai užtikrinti ne tik lankytojų saugumą, bet ir Objekto apsaugą nuo neigiamo žmogaus poveikio;

11.2.5.4. lankymo infrastruktūros elementai negali užstoti, nustelbti ar trukdyti apžvelgti Objektą;

11.2.5.5. infrastruktūros elementų gali būti tik tiek, kiek jie būtini Objektui pažinti, jų vertei atskleisti ar panaudoti edukaciniais tikslais;

11.2.6. medžiagiškumo parinkimas. Visi infrastruktūros elementai turi derėti su Objektu ir jo aplinka. Tvarkymo darbams naudojamos medžiagos būdingos konkrečiam Objektui ir (ar) vietovės gamtinei aplinkai. Nenaudotinas plastikas, mūro ar gelžbetonio konstrukcijos, minimaliai naudotinos metalinės konstrukcijos, šlifluotas akmuo ir pan. Įrengiami žaliatakliai, gali būti naudojamas sutankintas gruntas, lauko akmenų grindiniai/metiniai ar puvimui atsparių medienos rūšių klojiniai.

### **III SKYRIUS. SPECIALIEJI OBJEKTŲ TVARKYMO PRINCIPAI**

12. Tvarkant atodangas, smegduobes ir olas, be 11 punkte numatytų priemonių papildomai atliekama:

12.1. esamos situacijos analizės įvertinimas:

12.1.1. Objekto (atodangos, smegduobės) atidengtumo lygis;

12.1.2. Objekto dinaminės savybės ir stabilumas;

12.1.3. papildomi tyrimai (naudotini fotogrametriniai, lazerinio skenavimo matavimai), naudojami istoriniai, archyviniai, kraštovaizdžio monitoringo duomenys (esant poreikiui ir galimybėms). Prireikus, šlaito stabilumo kiekybinis vertinimas turi būti atliekamas geotechniniais būdais pagal inžinerinių geologinių tyrimų rezultatus.

12.2. taikomi šie specialieji tvarkymo principai:

12.2.1. tikslingumo. Tikslinga tvarkyti tik ypač vertingus ir stabilius Objektus, kai numatoma juos pritaikyti lankymui;

12.2.2. atsargumo. Pasyvių, rekuperacijos (atsistatymo) būklėje esančių Objektų atidengtumo didinimas yra neefektyvus ir beprasmiškas. Užaugančios atodangos palaipsniui tampa skardžiais. Jos gali būti tvarkomos tik pašalinant menkavertę augmeniją jei tai reikalinga jų struktūros matomumui padidinti;

12.2.3. kaitos įvertinimo. Net jei atodanga labai svarbi ir reikšminga mokslui bei pažinimui, tačiau ją išsaugoti aktyviame, atidengtame pavidale neįmanoma (arba reikia neproporcingai daug nuolatinių pastangų ir išteklių), rekomenduojama ją palikti natūraliai kaitai;

12.2.4. specialių priemonių taikymas:

12.2.4.1. hidrodinaminių sąlygų keitimas (atodangos aktyvumo palaikymas, nukreipiant vandens srautus į atodangą ar stoginių stabdančių lietaus eroziją įrengimas) teoriškai galimas, tačiau taikytinas tik parengus techninį projektą;

12.2.4.2. barjerų sienelės gali būti paliekamos lankymui, tai numatant karjero rekultivacijos plane ir jį įgyvendinant.

13. Tvarkant riedulius, konglomeratus ir akmenų rūžas be 11 punkte numatytų priemonių papildomai:

13.1. esamos situacijos analizės metu atliekama:

13.1.1. nustatoma Objekto (riedulio, konglomerato) padėtis (ar Objektas guli savo pirminėje vietoje, ar yra atkastas);

13.1.2. išnagrinėjama, kokie papildomi elementai yra tiesiogiai susieti su Objektu fiziniiais ar vizualiniais ryšiais;

13.1.3. esant poreikiui ir galimybei atliekami neinvaziniai tyrimai nematomos Objekto dalies tūriui ir formai nustatyti (elektrinės tomografijos metodas, tyrimai georadaru).

13.2. taikomi šie specialieji tvarkymo principai:

13.2.1. pagarbos. Ant riedulių ir konglomeratų jokie užrašai, ženklai nerašomi, neiškalami, prie jų netvirtinamos atminimo ar informacinės lentos bei religiniai/politiniai ženklai ir akcentai, nekeičiamas jų vientisumas ir siluetas;

13.2.2. pradinės padėties ir ekspozicijos išlaikymas. Rieduliai ir konglomeratai neatkasami;

13.2.3. atsakomybės. Riedulių paviršių valymas, ypač naudojant mechanines priemones pvz. smėliasroves, netaikomas, nes tai suteikia dirbtinės poliruotės požymius, mažina jo natūralumą bei mokslinę vertę. Riedulio paviršius gali būti valomas tik tiek, kiek to reikia siekiant apsaugoti jį nuo biologinio dūlėjimo (mechaninio ardymo augalų šaknimis);

13.2.4. kompleksiško. Rieduliai turintys kultūrinę vertę turėtų būti tvarkomi tik kartu vykdant archeologinius tyrimus;

13.2.5. minimalaus aplinkos tvarkymo. Artimoje Objekto aplinkoje rekomenduojama šalinti menkavertę sumedėjusią augaliją, šienauti, sudaryti galimybes riedulio apžvalgai skirtingomis perspektyvomis ir atstumais;

13.2.6. apžvelgiamumo. Riedulių rūšos tvarkomos siekiant užtikrinti jų apžvalgą: teritorija ganoma ar šienaujama, šalinami menkaverčiai sumedėję augalai.

14. Tvarkant geomorfologinius objektus be 11 punkte numatytų priemonių papildomai:

14.1. esamos situacijos analizės metu:

14.1.1. nustatoma Objekto padėtis ir raiškumas reljefe, Objekto matomumas iš artimesnės ir tolimesnės perspektyvos (nuo kelių, regyklų, apžvalgos bokštų ir pan.), padėtis kraštovaizdyje, erdvės matomos ar galimos matyti nuo Objekto;

14.1.2. esant poreikiui gali būti sudaromi skaitmeniniai reljefo modeliai.

14.2. taikomi šie specialieji tvarkymo principai:

14.2.1. apžvelgiamumo didinimas. Kraštovaizdžio formavimo kirtimais siekiama didinti Objekto apžvelgiamumą. Numatomas (jei tikslinga, įmanoma ir yra poreikis) esamos vizualinės taršos šaltinių pašalinimas;

14.2.2. aplinkos pobūdžio išlaikymas. Siekiama išlaikyti kraštovaizdžiui būdingą žemėnaudos struktūrą (miškingame kraštovaizdyje didelio ploto plyni kirtimai neatliekami), šalinti tik menkaverčius medžius ir krūmus.

15. Tvarkant hidrogeologinius objektus (šaltinius) be 11 punkte numatytų priemonių papildomai:

15.1. esamos situacijos analizės metu:

15.1.1. įvardijamas šaltinio iškrovos vietos tipas (krintantis, kylantis, karstinis), surenkami duomenys apie debitą, vandens mineralizaciją, kitas fizikines savybes;

15.1.2. išnagrinėjamas šaltinio vaidmuo vietos kultūriniame (istoriniame ar mitologiniame) kontekste.

15.2. taikomi šie specialieji tvarkymo principai:

15.2.1. natūralumo išsaugojimas:

a) Pagrindinė šaltinių tvarkymo užduotis – išsaugoti natūralią iškrovos vietą. Natūralūs šaltiniai negali būti paversti šuliniais ar vandens kolonėlėmis. Šaltinių vanduo gali būti naudojamas gerti, sveikatinimui. Tokiais atvejais būtina suderinti gamtos paveldo apsaugos ir saugaus naudojimo reikalavimus, tačiau bet kokia intervencija į pačią šaltinio iškrovos vietą negalima;

b) Kai šaltinis yra sufoziniame cirke, griovoje, jo dėka paprastai vyksta aktyvi erozija. Šaltinių iškrovos vietose vykstantys natūralūs sufozinės erozijos procesai nestabdomi, natūraliai užmirkę šaltiniuoti plotai nesusausinami, negrindžiami, tačiau užtikrinama, kad antropogeninė apkrova nestiprintų natūralios erozijos;

15.2.2. minimalus tvarkymas. Vandens iškrovos vieta tvarkoma minimaliai – likviduojami natūralumą pažeidžiantys elementai, esant poreikiui – įrengiamos apsaugos nuo paviršinės nuoplovos priemonės;

15.2.3. atsakingas vandens naudojimas. Vandens paėmimo vieta (jei būtina) įrengiama žemiau šaltinio iškrovos vietos įrengiant akmens ar medinį (drėgmei ir puvimui atsparių medžio rūšių) rentinį, medinį lataką, patvankos sienutę. Vandens paėmimo vietos įrengimas neturi pakeisti hidrodinaminių iškrovos vietos savybių. Įrengus vandens paėmimo vietą, būtina pastovi jo priežiūra, valymas nuo dumblių, apnašų, augmenijos;

15.2.4. lankymo keliamų grėsmių prevencija. Priėjimas prie šaltinio įrengiamas taip, kad nedidintų paviršinės erozijos, nebūtų išmindomi šaltinio krantai ar iškrovos vietą supančios šlapynės. Šlapynės, vandens telkiniai ir kitos mindymui jautrios teritorijos nuo takelių gali būti atribojamos prie aplinkos derančiomis tvorelėmis;

15.2.5. vertės atskleidimas. Šaltiniuose gali vykti mineralų formavimas, sedimentacija, cementacija, geležies junginių, tufų, konglomeratų susidarymas. Šių procesų atskleidimas ir pristatymas visuomenei pasitarnauja tiek pažintiniais, tiek mokymo tikslais;

15.2.6. įspėjimas. Kartais šaltinių vanduo būna blogos kokybės ir netinka gerti. Ši informacija turi atsispindėti informaciniuose stenduose.

16. Tvarkant dendrologiniu požiūriu vertingus parkus ir rinkinius be 11 punkte numatytų priemonių papildomai:

16.1. esamos situacijos analizės metu:

16.1.1. įvertinama Objekto teritorijos su joje augančiais želdiniais būklė. Objekto teritorijos ir atskirų jos komponentų būklės vertinimas ir inventorizacija atliekama Želdynų ir želdinių inventorizavimo ir apskaitos taisyklių, patvirtintų Aplinkos ministro 2008 m. sausio 8 d. įsakymu Nr. D1-5 „Dėl Želdynų ir želdinių inventorizavimo ir apskaitos taisyklių patvirtinimo“ nustatyta tvarka;

16.1.2. surenkama informacija apie Objekto mokslinę, pažintinę, dendrologinę, genetinę, kraštovaizdžio, kultūrinę ir kitas vertes. Esant poreikiui atliekami dendrologiniai, genetiniai, taksonominiai, istoriniai, aplinkos, dirvožemio, hidrogeologiniai, geologiniai ir geotechniniai ir kiti tyrimai;

16.1.3. esant galimybei peržiūrimas projektas, pagal kurį dendrologiniu požiūriu vertingas parkas buvo įrengtas;

16.1.4. identifikuojamos esamos ir galimos grėsmės Objektui ir jo aplinkai. Įvertinami lankytojams pavojų keliantys komponentai (infrastruktūra, nuodingi augalai, vandens telkiniai ir kt.). Įvertinami veiksniai, galintys turėti neigiamą poveikį Objektui (tarša, kenkėjai, ligos ir kt.).

16.2. Dendrologiniu požiūriu vertingi parkai ir rinkiniai jų augalija su mažosios kraštovaizdžio architektūros elementais ir inžineriniais statiniais tvarkomi Atskirųjų ir priklausomųjų želdynų kūrimo ir tvarkymo projektų rengimo tvarkos aprašo, patvirtinto Aplinkos ministro 2007 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. D1-719 „Dėl Atskirųjų ir priklausomųjų želdynų kūrimo ir tvarkymo projektų rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ nustatyta tvarka.

17. Tvarkant medžius ir krūmus be 11 punkte numatytų priemonių papildomai:

17.1. esamos situacijos analizės metu:

17.1.1. vizualiai įvertinama medžio fizinė būklė, išskirtiniais atvejais – atliekamas instrumentinis vertinimas, apimantis šaknyno, kamieno, lajos ir polajo būklės vertinimą, taip pat gali būti nustatomas puvinio kiekis kamieno. Puviniams kamienuose aptikti ir išmatuoti taikoma akustinė tomografija ir tyrimai rezistografu. Įvertinamos ant medžio augančios ir jo būklę bloginančios kerpių ir grybų rūšys, nustatomi kenkėjų židiniai. Vizualiai įvertinama medžio aplinkos būklė, gali būti atliekami papildomi Objekto aplinkos tyrimai (dirvožemio ir kiti);

17.1.2. surenkama informacija apie Objektą, jo mokslinę, pažintinę, kraštovaizdžio, estetinę, biologinę, genetinę, dendrologinę vertę. Išmatuojami Objekto fiziniai duomenys (aukštis, kamienų skaičius, apimtis(ys), amžius);

17.1.3. atlikti tvarkymo darbus numatoma tik tais atvejais, kai matomi akivaizdūs medžio būklės blogėjimo požymiai: nudžiūvusios arba nulaužtos motininės ar kitos stambios šakos, nudžiūvusi arba nulaužta viršūnė, netinkama lajos svorio centro padėtis, skylantis arba perskilęs kamienas, kamienas drevėtas, drevė pilna organinių ar kitų medžiagų, įsimitęs puvinys, matomi kenkėjų židiniai, auga ligas ar puvinį sukeltantys medžio grybai ir (ar) kerpės, matomi neigiamų antropogeninių veiksnių ir (ar) ekstremalių gamtinių reiškinių padariniai.

17.2. taikomi šie specialieji tvarkymo principai:

17.2.1. profesionalumo. Tvarkymo darbus, darančius tiesioginį poveikį esamai arba tolimesnei Objekto fizinei būklei: bet kokio tipo genėjimą, lajos pakėlimą, antrinės lajos formavimą, bet kokio tipo jungčių, jungčių sistemų ir atramų įrengimą, atlieka specialistai turintys EAC (Europos arboristikos konsiliumas), ISA (Tarptautinė arboristų organizacija) arba bet kurios ES šalies valstybinės arboristikos mokyklos išduotą arboristo sertifikatą arba jiems konsultuojant;

17.2.2. stabilizavimo. Skylantys, plyštantys kamienai nuo išlūžimo apjuosiami su kamieniu tiesiogiai nesiliečiančiu diržu, žiedu arba lynu, kuris iš vidinės pusės padengtas izoliacine medžiaga. Siekiant išvengti įaugimo – suveržimo vieta kasmet keičiama arba atlaisvinama;

17.2.3. pažeidimų šalinimo. Iš medžių drevių išvalomos šiukšlės, pašalinamas puvinys, o visa gyva ir negyva mediena – paliekama. Anksčiau užmūrytas smulkias žaizdas ar dreves rekomenduojama išvalyti nuo užpildo, prieš tai atlikus kitus medžio tvarkymo darbus. Jei žaizdos, drevės yra didelės arba mūro dalys stipriai apaugintos mediena – užpildo išimti nerekomenduojama. Drevių ir žaizdų užmūrijimas ar užpildymas bet kokiomis medžiagomis yra netaikytinas. Sausos, švarios drevės paliekamos atidengtos;

17.2.4. atskleidimo. Objekto teritorijoje ir jo buferinės apsaugos zonoje, esant poreikiui,

atliekami kraštovaizdžio formavimo kirtimai, kurių metu pašalinami medžio polajyje augantys kiti medžiai ir krūmai. Ši tvarkymo priemonė netaikoma Objektams esantiems I grupės miškuose;

17.2.5. apsaugos ir prevencijos. Medžio šaknyso apsaugai nuo sutrypimo, suplūkimo ir kito mechaninio poveikio, pagal medžio lajos projekciją į žemės paviršių, bet ne mažiau kaip 5 m spinduliu, įrengiamos medinės apsauginės tvorelės arba visa polajo zona padengiama prieš tai 3 mėn. džiovintų šakų sluoksniu, kurį rekomenduojama atnaujinti kas 1-2 metus. Intensyviai lankomų medžių šaknyso zona gali būti apsaugota įrengiant specialias pakylas ar terasas virš šaknyso;

17.2.6. intensyvios priežiūros. Esant polajo nutrypimui ar suplūkimui, būtinas polajo zonos purenimas oro kastuvu. Po polajo supurenimo į dirvožemį įterpiami mikrobiologiniai preparatai su dideliu kiekiu huminių rūgščių;

17.2.7. augimo sąlygų gerinimo. Medžiams, augantiems urbanizuotose teritorijose, kur didžioji dalis polajo uždengta kieta danga ir nėra galimybės atkurti vejų, supurenti dirvožemio ar uždėti mulčą, yra įrengiami vertikalūs maitinimo ir vėdinimo šulinėliai;

17.2.8. suderinamumo. Medžių augančių kelio apsaugos zonoje polajis uždengiamas 10–15 cm medienos mulču. Spygliuočiams naudojamas spygliuočių medienos mulčas, lapuočiams – lapuočių medienos mulčas. Susmulkintų žalių šakų mulčas gali būti naudojamas tik prieš tai jį džiovinus 3 mėn. Žiemos metu tikslinga įrengti laikinus atitvarus/sieneles apsaugančias kamieną ir šaknis nuo druskų.

#### **IV SKYRIUS. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS**

18. Žemės savininkai, naudotojai bei valdytojai negali trukdyti įstatymų ar kitų teisės aktų numatytais tikslais tvarkyti Objektų.

---